केन्द्रीय विद्यालय संगठन, पटना संभाग, पटना S7SK1

सत्रान्त परीक्षा, 2017–18

2613

कक्षा - सप्तमी

क्र० सं०..................

संस्कृतम्

समय– सार्द्धहोराद्वयम्] [पूर्णांका:–80

छात्रस्य / छात्राया नाम ....

खण्ड .... क्रमांक .... दिनांक ....

केवलं परीक्षकस्य कृते –

क		ख		ग		घ		योग:
	+		+		+		=	80
10		16		24		30		

वीक्षकस्य हस्ताक्षर परीक्षकस्य हस्ताक्षर

अस्मिन प्रश्नपत्रे चत्वार: खण्डा: सन्ति –

खण्ड क	–	अपठित अवबोधनम्	अङ्का:	– 10
खण्ड ख	–	रचनात्मकं कार्यम्	अङ्का:	– 16
खण्ड ग	–	अनुप्रयुक्त व्याकरणम्	अङ्का:	– 24
खण्ड घ	–	पठित अवबोधनम्	अङ्का:	– 30

निर्देशा: –

1. उत्तराणि अस्यामेव पुस्तिकायां निर्दिष्टस्थाने लेखितव्यानि ।
2. अन्यत्र कुत्रापि लिखितेभ्य: उत्तरेभ्य: अङ्का: न प्रदास्यन्ते ।
3. समस्ता: प्रश्ना: अनिवार्या: सन्ति ।

Scanned by CamScanner

खण्ड–क (अपठित अवबोधनम्)–10

1. अधोलिखितम् गद्यांशं पठित्वा तदाधृतान् लिखत –

गङ्गा हिमालयात् प्रभवति । गङ्गाया: उद्भव: गोमुखम् इत्युच्यते । गङ्गा भागीरथी इत्यपि उच्यते । गङ्गाया: जलं पवित्रम् भवति । गङ्गायां जना: निमज्जन्ति । शिवस्य शिरस: गङ्गा निर्गच्छति अत: शिव: गङ्गाधर: इत्युच्यते । गङ्गास्नानेन पापं नश्यति । गङ्गा तु सर्वत्र पूजनीया परं अस्या: महत्त्वं केपुचित् स्थानेपु अधिकं वर्त्तते यथा गङ्गोत्री–उद्गमे, काश्यां, हरिद्वारे, प्रयागे च । गङ्गोत्री गङ्गाया: उद्गम: अस्ति । हरिद्वारे गङ्गा पर्वतात् समभूमौ आपतति । काशी शिवस्य नगरी अस्ति । प्रयागे गङ्गा–यमुना–सरस्वतीनां सङ्गम: भवति । अधुना गङ्गायां बहुविधानि दूषित–जलानि मिलन्ति । गङ्गा राष्ट्रीया नदी इति उद्घोपिता । अत: सर्वेपां भारतीयानां कर्त्तव्यम् अस्ति–यथा गङ्गा अस्मान् पापाद् उद्धरति तथैव गङ्गाजलस्य पवित्रता रक्षणीया ।

(क) एकपदेन उत्तत –

1×2=2

(i) गङ्गा कुत: प्रभवति ?

....

(ii) गङ्गा–यमुना–सरस्वतीनां सङ्गम: कुत्र भवति ?

....

(ख) पूर्णवाक्येन उत्तरत–

2×2=4

(i) शिव: गङ्गाधर: कथम् उच्यते ?

....

(ii) भारतीयानां किं कर्त्तव्यमस्ति ?

....

Scanned by CamScanner

(ग) विकल्पेभ्य: शुद्धम् उत्तरं चित्वा लिखत – 1×4=4

(i) गङ्गाया: महत्त्वं कुत्र अधिकं वर्त्तते ?

....

(क) गुर्जर-प्रान्ते (ख) राजस्थाने (ग) काश्याम् (घ) मद्रास क्षेत्रे

(ii) शिव: क: उच्यते ?

....

(क) गदाधर: (ख) शार्ङ्गधर: (ग) चक्रधर: (घ) गङ्गाधर:

(iii) हिमालयात् इति पदे का विभक्ति ?

....

(क) प्रथमा (ख) तृतीया (ग) पंचमी (घ) सप्तमी

(iv) पापम् इति पदस्य विलोमपदं लिखत –

....

(क) पातम् (ख) पवनं (ग) पुण्यम् (घ) सत्यम्

खण्ड–ख (रचनात्मक कार्यम्)–16

2. चित्रं दृष्ट्वा मंजूषात: पदानि चित्वा त्रीणि वाक्यानि लिखत – 2×3=6

लिखति	कक्षायाम्	श्यामपट्टे	शिक्षक:	लिखन्ति
पुस्तिकायाम्	छात्रा:	उत्तराणि	स: प्रश्नम्	अस्ति

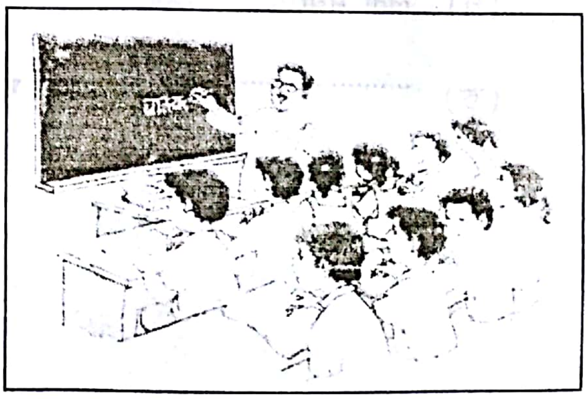

(i) ....

(ii) ....

(iii) ....

3. अधोलिखितानि पदानि आधृत्य वाक्यानि रचयत – 1×5=5

(क) प्रश्नाः – ....

(ख) नवीनः – ....

(ग) प्रातः – ....

(घ) आगच्छति – ....

(ङ) प्रसन्नः – ....

4. मञ्जूषातः अव्ययपदानिचित्वा रिक्तस्थानानि पूरयत – 1×5=5

न, कदाचन, सदा, च, अपि

(क) भक्तः .... ईश्वरं स्मरति ।

(ख) असत्यं .... वक्तव्यम् ।

(ग) महात्मा गाँधी .... अहिंसां न अत्यजत् ।

(घ) लता मेघा .... विद्यालयं गच्छतः ।

(ङ) .... कुशली भवान् ?

Scanned by CamScanner

खण्ड–ग (अनुप्रयुक्त व्याकरणम्)–24

5. कोष्ठ्कात् समुचितं पदं चित्वा पूरयत – 1×5=5

(क) .... नमः । (हरिं / हरये)

(ख) .... परितः कृषिक्षेत्राणि सन्ति । (ग्रामस्य / ग्रामम्)

(ग) .... नमः । (अम्बायाः / अम्बायै)

(घ) .... उपरि अभनेता अभिनयं करोति । (मञ्चस्य / मञ्चम्)

(ङ) .... उभयतः पुत्रौ स्तः । (पितरम् / पितुः)

6. कोष्ठकात् उचितं पदं चित्वा रिक्तस्थानानि पूरयत – 1×5=5

(क) .... बालिका मधुरं गायति । (एकम्, एका, एकः)

(ख) .... कृषकाः कृषिकर्माणि कुर्वन्ति । (चत्वारः, चतस्रः, चत्वारि)

(ग) .... पत्राणि सुन्दराणि सन्ति । (ते, ताः, तानि)

(घ) .... गजः शुण्डेन शाखाम् अत्रोटयत् । (प्रमत्तः, प्रमत्ता, प्रमत्तम्)

(ङ) समवायो हि .... । (दुर्जयम्, दुर्जया, दुर्जयः)

7. उदाहरणनुसारं पदरचनां कुरूत – 1×5=5

यथा – अलिखत् – लिखति स्म ।

(क) .... कथयति स्म ।

(ख) .... नयति स्म ।

(ग) .... पठति स्म ।

(घ) .... धावति स्म ।

(ङ) .... हसति स्म ।

Scanned by CamScanner

८. रेखाङ्कितानि पदानि संशोध्य लिखत – 1×4=4

(क) <u>ते</u> बालिकाः मधुरं गायन्ति ।

....

(ख) अहं <u>पुस्तकालयेन</u> पुस्तकानि आनयामि ।

....

(ग) <u>त्वं</u> किं नाम ?

....

(घ) <u>गुरूं</u> नमः ।

....

9. शुद्ध– धातुरूपेण रिक्तस्थानानि पूरयत – ½×5=2½

पुरुषः	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथम : पुरुष+	....	पतिष्यतः	....
मध्यम : पुरुषः	गमिष्यसि	....	....
उत्तम–पुरुषः	....	द्रक्ष्यावः	द्रक्ष्यामः

10. निर्दिष्ट विभक्ति–वचने अधोलिखित–शब्दानां रूपाणि लिखत – ½×5=2½

भल्लूक (तृतीया–एकवचने) – ....

उष्ट्र (पञ्चमी–द्विवचने) – ....

हरिण (सप्तमी–बहवचने) – ....

व्याघ्र (द्वितीया –एकवचने) – ....

घोटकराज (सम्बोधनम्–एकवचने) – ....

Scanned by CamScanner

खण्ड–घ (पठित अवबोधनम्)–30

11. अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा तदाधृतान् प्रश्नान् उत्तरत –

विश्वस्य उपलब्धासु भाषासु संस्कृत–भाषा प्रचीनतमा भाषास्ति । भाषेयं अनेकाषां भाषाणां जननी मता । प्राचीनयोः ज्ञानविज्ञानयोः निधिः अस्यां सुरक्षितः । संस्कृतस्य महत्त्व–विषये केनापि कथितम्–'भारतस्य प्रतिष्ठे द्वे संस्कृतं संस्कृतिस्तथा' ।

इयं भाषा अतीव वैज्ञानिकी । केचन कथयन्ति यत् संस्कृतमेव सङ्गणकस्य कृते सर्वोत्तमा भाषा । अस्याः वाङ्मयं वेदैः, पुराणैः, नीतिशास्त्रैः चिकित्साशास्त्रादिभिश्च समृद्धमस्ति । कालिदासादीनां विश्वकवीनां काव्यसौन्दर्यम् अनुपमम् । कौटिल्यरचितम् अर्थशास्त्रं जगति प्रसिद्धमस्ति । गणितशास्त्रे शून्यस्य प्रतिपादनं विश्वप्रसिद्धम् । संस्कृते यानि अन्यानि शास्त्राणि विद्यन्ते तेषु वास्तुशास्त्रं, रसायनशास्त्रं, खगोलविज्ञानं, ज्योतिषशास्त्रं, विमानशास्त्रम् इत्यादीनि उल्लेखनीयानि ।

(क) एकपदेन उत्तराणि लिखत– ½×4=2

(i) का भाषा प्राचीनतमा ?

....

(ii) शून्यस्य प्रतिपादनं कः अकरोत् ?

....

(iii) कौटिल्येन रचितं शास्त्रं किम् ?

....

(iv) कस्याः भाषायाः सौन्दर्यम् अनुपमम् ?

....

Scanned by CamScanner

(ख) पूर्णवाक्येन उत्तरत – 2×2=4

(i) सङ्गणकस्य कृते सर्वोत्तमा भाषा का अस्ति ?

....

(ii) संस्कृतस्य वाङ्मयं कैः समृद्धमस्ति ?

....

(ग) (i) "संस्कृते" इति पदे का विभक्तिः ? 1×2=2

....

(ii) "सर्वोत्तमा भाषा" इति पदे विशेषणपदम् लिखत–

....

(घ) यथायोग्यं संयोज्य लिखत – ½×4=2

कौटिल्येन	ज्ञानविज्ञानपोषकम्
चिकित्सा	अर्थशास्त्रं रचितम्
शून्यस्य आविष्कर्त्ता	चरकसुश्रुतयोः योगदानम्
संस्कृतं	आर्यभटः

(क) ....

(ख) ....

(ग) ....

(घ) ....

Scanned by CamScanner

12. अधोलिखिते पद्ये पठित्वा तदाधृतान् प्रश्नान् उत्तरत –

विद्या नाम नरस्य रूपमधिकं प्रच्छन्नगुप्तं धनं
विद्या भोगकरी यशः सुखकरी विद्या गुरूणां गुरुः ।
विद्या बन्धुजनो विदेशगमने विद्या परा देवता
विद्या राजसु पूज्यते न हि धनं विद्या-विहीनः पशुः ॥
केयूरा न विभूषयन्ति पुरुषं हारा न चन्द्रोज्ज्वला
न स्नानं न विलेपनं न कुसुमं नालङ्कृता मूर्धजाः ।
वाण्येका समलङ्करोति पुरुषं या संस्कृता धार्यते
क्षीयन्तेऽखिल भूषणानि सततं वाग्भूषणं भूषणम् ॥

(i) एकपदेन उत्तरत – ½×4=2

(क) कः पशुः ?

....

(ख) का भोगकरी ?

....

(ग) के पुरुषं न विभूषयन्ति ?

....

(घ) का एका पुरुषं समलङ्करोति ?

....

Scanned by CamScanner

(ii) पूर्णवाक्येन उत्तरत – 2×2=4

(क) गुरूणां गुरुः का अस्ति ?

....

(ख) कीदृशी वाणी पुरुषं समलङ्करोति ?

....

(iii) मञ्जूषातः पदानि चित्वा अन्वये रिक्तस्थानानि पूरयत – ½×4=2

पुरुषं, संस्कृता, चन्द्रोज्ज्वलाः, वाग्भूषणं

केयूराः (i) .... हाराः, स्नानं विलेपनं, कुसुमम्, अलङ्कृता मूर्धजाः (ii) .... न विभूषयन्ति । या (iii) .... वाणी धार्यते (सा) एका पुरुषं समलङ्करोति । अखिल भूषणानि सततं क्षीयन्ते (iv) .... भूषणम् (अस्ति) ।

13. रेखांकितपदानि आधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत – 1×5=5

(i) मन्त्री सेतोः उद्घाटनार्थम् आगच्छति ।

....

(ii) कर्मकराः सेतोः निर्माणम् कुर्वन्ति ।

....

(iii) संस्कृते ज्ञानविज्ञानयोः निधिः सुरक्षितोऽस्ति ।

....

Scanned by CamScanner

(iv) संस्कृतमेव संगणकस्य कृते सर्वोत्तमा भाषा ।

....

(v) शल्यक्रियाया: वर्णनं संस्कृतसाहित्ये अस्ति ।

....

14. उपयुक्तकथनानां समक्षम् 'आम्' अनुपयुक्तकथनानां समक्षं 'न' इति लिखत– 1×4=4

(i) विद्या राजसु पूज्यते । ☐

(ii) वाग्भूषणं भूषणं न । ☐

(iii) विद्याधनं सर्वधनेषु प्रधानम् । ☐

(iv) विदेशगमने विद्या बन्धुजन: न भवति । ☐

15. मञ्जूषात: समानार्थकपदानि चित्वा लिखत – ½×6=3

वने, मृगः, भयंकरम्, पृथिवी, देवालये, जले

(i) धरणी = ...

(ii) विपिने = ...

(iii) करालं = ...

(iv) हरिण: = ...

(v) सलिले = ...

(vi) मन्दिरे = ...

❄❄❄❄

Scanned by CamScanner